

У монографії на основі широкого кола опублікованих та архівних матеріалів висвітлено події, пов'язані з російською окупацією Тернопілля під час Першої світової війни, та збройну боротьбу легіону Українських січових стрільців проти загарбників на теренах краю. Проаналізовано процес становлення стрілецтва як національної військово-політичної формації, яка поряд із воєнними діями активно займалася ідейно-політичною працею, подано основні напрямки культурно-мистецької та просвітницької діяльності УСС, їх вплив на формування та поглиблення національної свідомості українського суспільства. Значну увагу приділено розгляду становища мешканців Тернопільщини в роки воєнного лихоліття.

У додатках подано документи, пов'язані з перебуванням УСС у краї, поіменний список уродженців Тернопілля, які під час Першої світової війни служили в складі стрілецького легіону, та короткі біографії окремих із них. Книга містить близько 600 світлин і розрахована на усіх, хто цікавиться вітчизняною історією та минувшиною Тернопільської області.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

95-річчю боротьби легіону УСС

**проти російських загарбників
на Тернопіллі присвячую**

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Переднє слово

Любов к отчизні де героїть,
Там сила вража не устоїть,
Там грудь сильніша од гармат»
Іван Котляревський

Виповнюється 95 років чину Українських січових стрільців на Тернопіллі, де впродовж другої половини 1915 — початку 1918 р. вони вели кровопролитні бої проти російських загарбників. Важко знайти місцевість між Золотою Липою та Збручем, де б не було стрілецьких могил, на яких, поряд із прізвищами полеглих борців, були викарбувані призабуті вже написи, сумні й водночас горді: «Впав за волю України». Сотні молодих патріотів загинули на схилах гори Лисоні, поблизу сіл Конюхи* та Куропатники на Бережанщині, в інших місцях. Своєю боротьбою стрільці здобули чимало відзнак і похвал, викликали пошану й симпатії союзників, змусили рахуватись із собою ворогів.

Останні й досі не можуть забути січових лицарів та їх найбільшої «провини» — боротьби за самостійну Україну. Так, ще не встигло висохнути чорнило на Указі Президента України Віктора Ющенка «Про заходи з відзначення, всебічного вивчення та об'єктивного висвітлення діяльності Українських січових стрільців» від 6 січня 2010 р.¹, як Москва, сполошившись, тут же вирішила повчати Україну історії. Традиційно не переймаючись такими «дрібницями», як втручання у внутрішні справи іншої держави, вона вустами спікера Держдуми Російської Федерації Бориса Гризлова заявила: «Це не перший недружній крок українського президента, який через політичну кон'юнктуру продовжує нав'язувати курс на перегляд спільної історії»².

Поштова листівка, видана Пресовою кватирою УСС.
Малюнок О. Новаківського, 1918 р.

* Нині Козівського району.

¹ Указ Президента України № 5/2010 «Про заходи з відзначення, всебічного вивчення та об'єктивного висвітлення діяльності Українських січових стрільців» (6 січня 2010 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/10315.html>

² Москва знову вирішила повчати Україну історії [Електронний ресурс]// Українська правда. — 2010. — 7 січня. — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2010/01/7/4594247/>

Безцільне стріляння є недопускаєме. Стрілець повинен стріляти лиш тоді, якщо переконається, що ворог надходить. Те саме відноситься й до ручних гранат.

[Варивода, підполк.]

(*За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 417–418.*)

Легіон УСС над Стрипою

ЛЕГІОНОВИЙ ПРИКАЗ Ч. 90.

Місце постою, дня 20-го вересня 1916.

1. Ад. к. к. В. ч. 251 з 19. IX.: одержав срібну медалью 2-ої класи підх. Семен Безпалко, — бронзову медалью одержали: підхор. Осип Бабяк, ст. стр. Василь Космина, стр. Василь Соломчак і вистун Василь Крупа.

2. Першу точку легіонового приказу з дня 19-го вересня змінюється в тім напрямі, що полеві сторожі треба змінити о год. 12-ій вночі.

3. Панове сотники мають поучити і наказати людей, що стоять на полевій сторожі, що вони не сміють втікати перед ворогом — головню, коли він не є у великій силі, але їх святим обов'язком є видержати до посліднього і відперти ворога, бо від цього залежить також вдержання 1-ої лінії, яка є слабо обсаджена, а в додатку не розпоряджаємо великими резервами.

4. Світляні патрони треба щадити, бо доповнення дуже трудні. Не вільно стріляти перед позиціями. Робота на позиціях має відбуватися так, щоб ворог цього не запримітив, і щоб бути якнайменше виставленим на небезпеку.

5. Звертаю увагу на особлившу чуйність вночі, з огляду на слабу обсаду і панове сотники мають дати мужві вдень нагоду відпочати і виспатися.

Звертаю увагу, що московські наступи є сподівані найскорше між 3-ою і 6-ою год. рано, тому в сім часі особливша увага!

На цю точку приказу звертаю особлившу вагу, її мають п. сотники і четарі всім стрільцям частіше проголошувати.

[Варивода, підполк.]

(*За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 418.*)

Українські січові стрільці. Поділля, 1916 р.

УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕГІОН ПРИКАЗ Ч. 91.

Місце постою, дня 21-го вересня 1916.

1. Нині оглядав корпусний командант наші становища (позиції) і при тій нагоді ще раз особисто дякував і gratулював всім п. п. офіцерам і стрільцям за хоробре їх поведення перед ворогом в послідніх боях 3, 4 і 16 с. м.

З великою приемністю подаю до відома всім панам офіцерам і стрільцям і маю надію, що та добра слава нашого Легіону додасть нам сили витривати навіть в найтяжчих обставинах, щоб лише її не стратити. Про се признання і gratуляції пана корпскоманданта має знати кожний стрілець зосібна.

2. Від дня 18-го вересня лучається вже другий случай підозріння про червінку. Заразки находяться в людських відходах, тому належить звертати

Міномет у стрілецьких окопах на позиції «Весела» на Теребовлянщині

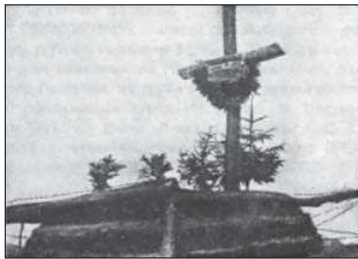
Фрагмент бою

Лікарі легіону УСС. Зліва направо: санітар хор. М. Гілецький, санітар хор. Я. Солчикевич, лікар пор. А. Беляй, лікар чет. В. Білосор, санітар хор. Р. Гаванський, санітар підхор. О. Перфецький

Отаман Мирон Тарнавський

Могила хор. Северина Яремкевича в Соснові на Теребовлянщині

Учасники підстаршинських курсів у Розвадові Жидачівського пов.

якнайбільшу увагу на чистоту лятрин... Заряджую також, що легко ранені мають відходити самі на першу поміч з повною зброєю. Тяжко ранених мають відправляти до відправдування лише сан. патрулі, людей з боевого стану не вільно уживати до відправляння ранених, бо через се ослаблюється боевий стан...

[Варивода, підполк.]

(За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 418–419).

ЛЕГІОНОВИЙ ПРИКАЗ Ч. 98.

Розвадів, 13-го жовтня 1916.

В тяжких боях, які наші Українські Січові Стрільці звели в днях 14-го серпня, 2, 3, 4 і 16 вересня, а вкінці внаслідок великих страт з дня 30-го вересня, — став наш Легіон нездідною одиницею до бою із-за малого боевого стану. Тому на зарядження корпусної команди стягнуто рештки Легіону, крім сотні піонерів, на відпочинок і зорганізованя нових стрілецьких сил. І нині вже стоїть знов Легіон з 6-ма сотнями, яких пересічний стан є так великий, що по відпочинку і відповідним підготованню може стати в короткім часі знов проти ворога як боева одиниця.

З нинішнім днем зорганізовано 6 польових сотень і обозний відділ. Командантом 1-ої сотні — п. сотник д-р Омелян Левицький, 2-ої сотні — п. четар Гриць Трух, 3-ої сотні — п. четар Іван Іванець, 4-ої сотні — хор. Осип Телішак, 5-ої сотні — п. сот. Никола Стронський, 6-ої сотні — хор. Никола Никорак.

Нині о год. 2-ій відходять сотні до Вереня і там будуть кватирувати. На інструктора до вишколювання тих сотень призначається п. от. Вол. Стафіняка.

Тарнавський, майор

(За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 419–420).

ЛЕГІОНОВИЙ ПРИКАЗ Ч. 106.

Розвадів, дня 22-го жовтня 1916.

П. чет. Орзу Волод. відкомандировано з ц. к. 41-го полку до Укр. Легіону, приділюю до 2-ої сотні як команданта тої сотні. П. чет. Трух Гриць обійме наразі чету в тій самій сотні. П. чет. Бужора Івана, рівнож з 41-го полку, приділюю до 3-ої сотні як команданта сеї сотні, а п. четар Іванець Іван обійме аж до дальшого зарядження чету в тій сотні. П. четара Багана Мечислава з ц. і. к. 9-го полку, приділюю до 4-ої сотні як команданта сеї сотні, а п. хор. Телішак Осип обійме чету в тій самій сотні. П. хор. Шуровський Евген обійме сотню 6-ту, рівнож з ц. і. к. 9-го полку, а п. хор. Никорак Никола веде дальше сотню гуцулів.

Тарнавський

(За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 420).

Зміст

Переднє слово.....	5
Вступ.....	7
Початок Першої світової війни.....	11
Перша російська окупація.....	20
У стрілецьких окопах над Стрипою.....	41
Національно-політична та культурно-просвітницька діяльність легіону УСС на Тернопіллі.....	47
Лисоня стрілецького духу.....	70
Друга російська окупація.....	83
Від Куропатник до Конюх.....	98
Похід до Збруча.....	104
Післямова.....	112
Додатки.....	114
Пояснення скорочень.....	208
У книзі використано ілюстративні матеріали з таких видань.....	209
Список використаних джерел і літератури.....	212

ЛАЗАРОВИЧ
Микола Васильович

Заслужений працівник освіти України, кандидат історичних наук, доцент, докторант Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Закінчив із відзнакою історичний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту. Працював викладачем Кременецького педагогічного коледжу ім. Т. Шевченка. Навчався в аспірантурі Тернопільської академії народного господарства. У 1996 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Українське січове стрілецтво: формування, ідея, чин». Упродовж 2005–2008 рр. очолював кафедру українознавства Тернопільського національного економічного університету. Головний редактор наукового збірника «Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє».

Коло наукових інтересів — історія українського національно-визвольного руху 1914–1921 років. Автор і співавтор близько 120 наукових і навчально-методичних праць, зокрема книг «Машерують наші добровольці...» (2003); «Економічна історія України: Підручник» (2004); «Гей, ви, стрільці січовії...» (2004); «Разом нас багато...» (2005); «Легіон УСС: формування, ідея, боротьба» (2005); «Ілюстрована історія України» (2007); «Історія економіки та економічної думки» (2008); «І було пекло на землі: Голодомор 1932–1933 років в Україні...» (2008); «Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія» (2008); «Нації незгасний смолоскип. Постать Степана Бандери на тлі національно-визвольних змагань у Західній Україні в 20–50-х роках ХХ століття» (2009) та ін.

Нагороджений Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (2006), лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені братів Богдана і Левка Лепких (2011).